

використовують лексичну одиницю у потрібній формі. Щодо репродуктивних вправ, то студенти самі обирають лексичну одиницю і запитують один одного.

Мовленнєві вправи розвивають мовлення, це вправи природної комунікації. Виникає питання, чи потрібно під час вивчення граматики давати студентам мовленнєві питання? Тоді це не навчання граматиці, а навчання говорінню. Але говоріння і грамика тісно пов'язані. Навчаючи граматиці, ми формуємо здібності правильного оформлення мовлення.

Слід зазначити, що кожна граматична форма, яка вивчається має бути послідовною, пройти через підготовчі вправи до вправ мовленнєвих – вправ мовленнєвої комунікації.

Список використаних джерел:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник. – К.: Академія, 2004. – 344 с.
2. Чеснакова Н. П. Методика преподавания русского языка как иностранного: учеб. пособие / М. П. Чеснакова. – 2 изд., перераб. – М.: МАДИ, 2015. – 132 с.

Попова О.В.

аспірант,

*Інститут філології Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

КОМУНІКАТИВНІ ЗАВДАННЯ В НАВЧАЛЬНІЙ ДИСКУСІЇ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ

У сучасному освітньому просторі дедалі частіше зміщуються звичні акценти навчання та методичної організації: усі процеси підпорядковуються потребам учня. До того ж, навчальний вектор спрямований на зрівноваження знаннєвого і компетентнісного компонентів змісту освіти. Учителю повинен забезпечити якісне задоволення пізнавальних потреб учнів і зберегти позитивну мотивацію пізнання і спілкування. Одним із засобів, які може результативно використати учитель української мови для досягнення цих цілей, є добір, підготовка завдань до різних типів уроку і різних методів навчання. Навчальна програма з української мови середньої школи в умовах стрімкого розвитку суспільства насамперед сприяє формуванню національно-мовної особистості, яка характеризується свідомим ставленням до мови та розвиненим мовленням, а також демонструє високий рівень комунікативної компетентності. Визнання компетентнісного підходу провідним у навчанні передбачає формування не лише предметної, а й ключових компетентностей, що спрямовані на діяльнісний освітній результат [6]. З огляду на суть компетентнісного підходу, знання мають бути інструментом у розв'язанні життєвих проблем, засобом особистісного розвитку, соціалізації учнів й успішного професійного становлення. Одним із методів, який насправді здатний забезпечити такий прогрес особистості учня, є

навчальна дискусія, яка в курсі української мови в середній школі є, на нашу думку, методом досягнення головної дидактичної мети мовної освіти – учня, компетентного в спілкуванні.

Навчальна дискусія жваво застосовується в навчальному процесі завдяки великій кількості різнотипних комунікативних завдань, які уможлиблюють активізацію учнівської аудиторії, є послідовними кроками формування комунікативної компетентності учнів середньої школі. Якщо розглядати дискусію як одну із моделей особистісно зорієнтованого спілкування, то варто зазначити, що вона є одним із засобів активізації навичок спілкування. Адже дискусія – це діяльнісний процес, упродовж якого відбувається "дослідження, розбір, обговорення будь-якого питання, проблеми" [4]. В методиці розрізняють *спрямовані* та *вільні* дискусії [7]. На початковому етапі опанування програмної теми з української мови, як правило, проводиться *спрямована дискусія*, яка в подальшому поступається місцем *вільній*. Такий тип ґрунтується на визначеній, обмеженій темі чи на основі тексту та має контрольований, передбачуваний характер. *Спрямована* дискусія для розвитку мовлення має сталу організацію: учням повідомляється загальний хід дискусії, пропонуються питання, які спрямовують увесь процес у потрібне русло, на загал виносяться судження у вигляді окремих висловлювань, реплік є підготовчий етап за планом, логіко-синтаксичною схемою, з використанням лексичних таблиць, ілюстрацій. *Вільна* навчальна дискусія є менш регламентованою, має творчий характер. Її учасники виявляють високу активність і самостійність, визначають проблематику, зміст і хід обговорення самостійно. Важливою рисою вільної дискусії є її самоорганізація. Вчитель підтримує, стимулює обговорення евристичними прийомами, заохочує до обміну інформацією та уточнює деталі теми обговорення, спонукає учнів до пошуку відповідей, узагальнює спільну думку або рішення. У вільній дискусії розвиток мовленнєвих умінь провадиться у різних організаційних формах: засідання експертної групи, круглий стіл, форум, диспут, піраміда суджень [4]. У програмі з української мови 5-9 класів вільні дискусії можна проводити з тем: «Цінності сучасного молодого українця», «Етикет повідомлень засобами SMS-спілкування», а також у колективній комунікації класу з будь-якої теми в режимі конференції та в чатах (домовляння про зустріч, вибачення, привітання зі святом). Спрямовані дискусії, на нашу думку, є важливими у засвоєнні тем «Чому вміння спілкуватися вважають запорукою успіху?», «Яким я уявляю своє майбутнє: освіту, роботу, родину». При цьому учні можуть отримувати граматичні завдання, наприклад, висловитися в дискусії з використанням двоскладних й односкладних речень.

Реалізація дискусії як методу навчання проходить у послідовному виконанні різних типів завдань. У 1983 році В. Л. Скалкін запропонував таку дефініцію комунікативних завдань: різновид творчих вправ, що забезпечують формування мовленнєвих умінь і достатньо високого рівня практичного володіння мовою. З позиції комунікативно-діяльнісного підходу такі вправи вважаються провідними в навчанні мови, тож на їхнє виконання вчений рекомендує відводити основну частину уроку рідної мови [1]. Комунікативні вправи/завдання В. Л. Скалкін розподіляє на такі групи: питально-відповідні;

- ситуативні;
- репродуктивні (переказ тексту або відеоряду);
- дискусивні;
- композиційні (усний виступ за запропонованою темою, імпровізація, драматизація);
- ігрові [1].

Отже, комунікативними ми називаємо ті вправи чи завдання, які відображають або імітують процес спілкування. Тому є підстави розглядати терміни “комунікативні” та “мовленнєво-ситуативні” вправи і завдання як синонімічні, а власне ситуативні вправи як різновид комунікативних. Вони відрізняються від некомунікативних тим, що залучені до безпосереднього комунікативного акту у процесі спілкування, тобто моделюють комунікативну ситуацію. У процесі навчання української мови комунікативну ситуацію, відтворену в аудиторії для реалізації дидактичного завдання називатимемо навчально-мовленнєвою [2]. В основі ситуативних вправ лежить навчально-мовленнєва ситуація, тобто створена вчителем ситуація, яка стимулює учнів до створення конкретних висловлювань, близьких до тих, які існують у дійсності. Розрізняють два різновиди навчально-мовленнєвих ситуацій: *ситуація природна* (наприклад, діалог у класі про відсутніх) і *ситуація штучна* (приміром, вчитель пропонує учням здійснити уявну подорож до зимового лісу і розповісти про свої враження) [2]. Діалог-домовленість є частиною природної навчально-мовленнєвої ситуації і реалізується через завдання: запропонувати і обґрунтувати тему цього діалогу, пояснити причини неуспішного діалогу-домовленості. Ще одним завданням у цій ситуації може бути складання та обговорення переліку умов успішного спілкування в сучасному молодіжному середовищі, зокрема з використанням мобільного зв'язку, наприклад за темою «Чому вміння спілкуватися вважають запорукою успіху» з опрацюванням синтаксису двоскладних і односкладних речень. *Штучну* навчально-комунікативну ситуацію для навчання українського мовлення з теми «Відокремлені члени речення» можна запропонувати учням 9 класу. У ній вчитель виступає в ролі роботодавця популярного рекламного агентства “*Шанс*” і влаштовує співбесіду-суперечку методом навчальної дискусії. Вчитель дає розподіляє клас на групи, кожній групі дає час аргументувати, чому саме ця команда має працювати в рекламній агенції, які нові слогани та білборди вона запропонує та якими новими ідеями мають збагатити рекламу міста, переможці отримують роботу.

Навчально-мовленнєва ситуація відтворюється в аудиторії за допомогою врахування різних чинників, які визначають мовленнєву поведінку учасників спілкування (комунікантів). У навчально-мовленнєвій ситуації моделюються обставини, що спонукають учня до певних мовленнєвих вчинків. Це динамічна структура, яка передбачає наявність двох чи більше суб'єктів, що цілеспрямовано розв'язують мовленнєво-мисленнєві завдання.

Методика застосування комунікативних (мовленнєво-ситуативних) завдань є варіативною: вчитель на свій розсуд може коригувати тип ситуації спілкування і спосіб її представлення учням, а також визначати мету

спілкування і навчальні цілі. Засобом формування мовних і мовленнєво-комунікативних умінь слугують ситуативні завдання, які допомагають надати мовному завданню або вправі комунікативної спрямованості, об'єднати мовну, мовленнєву та соціокультурну змістові лінії, зробити процес навчання української мови цілеспрямованим і вмотивованим. Дослідженням ефективності ситуативних завдань у процесі вивчення рідної мови займалась Л. Шевцова [5], розроблені нею ситуативні завдання використовуються у 5–7 класах загальноосвітніх шкіл. Певний досвід і апробацію методики ситуативних завдань узагальнено в працях Л. Варзацької та Л. Шевченко [3]. У нашому дослідженні було проаналізовано кілька класифікацій комунікативних завдань, які дають змогу організувати навчання української мови в середній школі методом навчальної дискусії. Серед них – типологія комунікативних завдань М. Л. Вайсбурд бере до уваги такі характеристики:

- 1) *за функціями спілкування* – інформативні, регулятивні, оцінні;
- 2) *за мовними формами* – опис, розповідь, міркування;
- 3) *за психологічним установами* – модальні (одноmodalьних, різномодальних), диктальні (одностороннє повідомлення інформації);
- 4) *за комунікативними діями* – соціальні, предметні, особистісно орієнтовані [6].

За класифікацією М. Вайсбурд, ми пропонуємо визначати тип комунікативного завдання за кожною з чотирьох означених характеристик і використовувати їх у навчанні української мови методом дискусії. Метод навчальної дискусії результативний за умови виконання завдань, які мають усі визначені М. Вайсбурд характеристики. Наприклад, на уроці української мови в середній школі у 9 класі для засвоєння граматичних особливостей простого ускладненого речення методом дискусії варто опанувати тему «Як усе встигнути в прискореному ритмі сьогодення». Комунікативне завдання з характеристиками регулятивного типу спілкування, мовленнєвої форми розмірковування, різномодальної установки, та соціальної взаємодії полягає в тому, що учні повинні переконувати один одного у різних тезах і використовувати набір простих ускладнених речень. Вони на 2 команди по 5 учасників: 1 команда – Сучасники – ті, які схиляються до думки, що технології сьогодення полегшують ритм нашого життя, 2 команда – Консерватори (опоненти першої команди). В кожній команді є часові межі на аргументацію власної думки. На підготовчому етапі можна виконати некомунікативне завдання скласти записник речень для дискусії на зразок:

- *“Крім гаджетів, безумовно, тобі потрібні ще й знання та життєвий досвід....”*
- *“Смартфони, планшети, безпроводні навушники та портативні комп'ютери – все це здається нам справжнім благом...”*
- *“І на відпочинку, і в колі друзів – всюди бракує живого спілкування....”*
- *“На жаль, все вийшло не так, як хотілося: ритмом нашого життя керують сучасні технології”*.

Під час виконання комунікативних завдань учитель виконує роль спостерігача-куратора, може брати участь в дискусії і ставити власні провокативні запитання, наприклад: (*Планети Землі не існувало б без Інтернету?*). Наприкінці навчання методом дискусії учитель оцінює такі об'єкти [7] компетентності учня:

– Знання :знає й називає основні ознаки простого речення і типів його ускладнення для ведення діалогу з однокласниками;

– Навчальні дії :складає висловлення на тему організації праці і дозвілля, використовуючи виражальні можливості простого ускладненого речення для висловлення переваг і недоліків життя у прискореному темпі;

– Пізнавальні результати: усвідомлює значення простих ускладнених речень у суперечці, переконанні, доведенні;

– Ціннісні орієнтири: усвідомлює зручність спілкування за допомогою сучасних засобів мобільного зв'язку та інтернет-ресурсів, грамотно спілкується з однокласниками без уживання або з доцільним уживанням інтернет-сленгу

Метод дискусії реалізується в навчально-мовленневих ситуаціях, які забезпечують мовні дії, навчальні дії і взаємодію між учасниками дискусії. При цьому комунікативні завдання або безпосередньо включаються в ситуацію, або виконуються для підготовки до спілкування в ній, або для аналізу результатів спілкування. Ураховуючи важливість дискусії в навчанні учнів української мови в середній школі з усіх класифікацій комунікативних завдань для цього етапу дослідження обрано ту, яка: укладена за характеристиками завдання, полегшує використання комунікативного завдання для навчання мови у спрямованих та вільних дискусіях, дає змогу конкретизувати комунікативне завдання у природній та штучній навчально-мовленневій ситуації. Комунікативні, типізовані таким чином, виконують функцію окремих кроків до набуття комунікативної компетентності, водночас збагачують граматичні, систилістичні, синтаксично-текстові уміння з української мови. Саме комунікативні завдання у навчально-мовленневих ситуаціях допомагають учневі пристосуватися до реальних умов спілкування уже в шкільній аудиторії.

Список використаних джерел:

1. Азимов Э. Г., Щукин А. Н. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам). 2009. – М.: Издательство ИКАР.

2. Вайсбурд. М. Л. Использование учебно-речевых ситуаций при обучении устной речи на иностранном языке (учеб. пособие.). 2001. – О.: Титул.

3. Варзацька Л. О., Шевченко Л. М. Методика розвитку зв'язного мовлення молодших школярів / Л. О.Варзацька, Л. М.Шевченко. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2001. – 204 с.

4. Джандар Б. М., Шхапацева М. Х. Навчальна ситуація як основа комунікативно-ситуативного навчання російської мови як іноземної. 2012. – М.: Издательство ИКАР.

5. Лещенко Г. В. Комунікативні (мовленнево-ситуативні) завдання у системі вивчення частин мови в початковій школі / Г. Лещенко, Л. Іванова // Нова пед. думка. – 2009. – № 4. – С. 64–69.

6. Українська мова. 5–9 класи: Програма МОН України. Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 23. 11. 2011 р. № 1392), ідеї концепції «Нова українська школа» (2016 р.).

7. Шевцова Л. С. Ситуативні завдання з розвитку зв'язного мовлення у 6 класі // Українська мова і література в школі. – 2001. – № 1. – С. 7–9.

Сухенко О.А.

аспірант,

*Інститут філології Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ТИПИ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ ТА ПРИНЦИПИ ЙОГО ДОБОРУ НА ЕТАПАХ КОНТРОЛЮ СФОРМОВАНOSTІ АНГЛІЙСЬКОЇ ПИСЕМНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ

Освіта, виховання і розвиток учнів на уроках іноземної мови – це педагогічні завдання української школи, які, зокрема, забезпечуються шляхом добору навчального матеріалу та організації навчального процесу. Сучасна українська школа, завдяки активному процесу реформ, не обмежує діяльність учителя у цьому питанні, а навпаки покладається на його професійну підготовку, творчість, педагогічний хист. Підготовчий етап уроку англійської мови передбачає вивчення навчальної програми, усвідомлення мети та завдання вивчення іноземної мови в конкретному класі та добір необхідного навчального матеріалу, який би відповідав потребам кожного учня (диференційовано) і всього класу (кооперативно) та сприяв позитивній мотивації вивчати англійську мову далі. Ключову функцію ефективного процесу навчання виконує навчальний матеріал: художні, наукові, публіцистичні тексти, інтернет-джерела, радіопередачі, репортажі, програми новин, фільми, спектаклі. Добирати навчальний матеріал, який придатний для засвоєння програмної теми, для досягнення дидактичної мети, учитель повинен не лише відповідно до власних уподобань, але й на основі методично вірогідних принципів навчання. Тому *предметом* цієї фази дослідження стратегій формування компетентності писемного англійського мовлення став навчальний матеріал для контрольного етапу навчання, а її *метою* – принципи добору.

Методист С. Торнбері (S. Thornbury) вважає, що навчальні матеріали з іноземної мови – це складна система ресурсів, що використовуються для здійснення процесу навчання і сприяють засвоєнню освітньої програми [1, с. 127]. До навчальних матеріалів віднесено: посібники/ підручники (coursebooks), друковані робочі зошити (workbooks), збірники тренувальних вправ (grammar and vocabulary books), наочні матеріали (visual aids), таблиці (charts), настільні ігри (board games), аудіо- та відеоматеріали (audio and video materials), тестові та контрольні завдання (quizzes, tests, progress checks), а також програмне забезпечення (software) для комп'ютерів, проекторів та інтерактивних дошок. На нашу думку, у цьому переліку є і навчально-методичне забезпечення, і матеріал, який слугує для них.